

## วิจารณ์หนังสือ

ประวัติศาสตร์ล้านนา. เขียนโดย สรัสวดี อ๋องสกุล. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย  
เชียงใหม่, 2566 (พิมพ์ครั้งที่ 13).

บทวิจารณ์โดย จีรศักดิ์ เจริญศรี\*

อาณาจักรล้านนาเป็นรัฐในดินแดนสุวรรณภูมิที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งอยู่ในพื้นที่  
ภูเขาสลับซับซ้อน ด้วยบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการค้าตอนใน โดยเฉพาะการส่งออก  
ของป่าและไม้สักซึ่งเป็นสินค้าสำคัญในเศรษฐกิจภูมิภาค ความมั่งคั่งจากทรัพยากรเหล่านี้ทำให้  
ล้านนาต้องเผชิญแรงกดดันจากรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า และกลายเป็นพื้นที่ที่เกิดการผกผันและ  
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประวัติศาสตร์ของล้านนาโดดเด่นด้วย  
เอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

หนังสือ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” เขียนโดยศาสตราจารย์เกียรติคุณสรัสวดี อ๋องสกุล  
เล่มนี้เป็นหนังสือที่นำเสนอประวัติศาสตร์ล้านนาในภาพรวมได้อย่างชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น 7  
ส่วนสำคัญตามเหตุการณ์และช่วงเวลา ถือเป็นหนังสือที่มีความสำคัญต่อการศึกษา  
ประวัติศาสตร์ล้านนา ที่เหมาะสำหรับผู้่านที่มีความสนใจด้านประวัติศาสตร์ล้านนาหรือเพื่อใช้  
ในทางวิชาการ โดยส่วนที่ 1 จะกล่าวถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีมาอย่างยาวนาน  
รวมเวลากว่า 600 ปี ด้วยความยาวนานของประวัติศาสตร์ล้านนานี้ จึงส่งผลทำให้การศึกษา  
ประวัติศาสตร์ล้านนาแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ แนวจาริตท้องถิ่นหรือตำนานตำนาน เริ่ม  
ตั้งแต่สมัยปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เรื่อยมาถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นการศึกษาตามจาริตโบราณของ  
ล้านนาที่มีความสืบเนื่องและมีอิทธิพลต่อคนในภูมิภาคนี้ ในปัจจุบัน มีการศึกษาประวัติศาสตร์  
ล้านนาตามจาริตโบราณโดยไม่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวการศึกษาประวัติศาสตร์  
วิชาการสมัยใหม่ และแนวประวัติศาสตร์หรือแนวสากล เป็นงานวิชาการที่ได้รับอิทธิพลแนว  
การศึกษาประวัติศาสตร์จากตะวันตก โดยมีการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ เริ่มตั้งแต่งานชิ้น  
แรกที่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาแบบสากล คือ พงศาวดารโยนก รวมเล่มปีพุทธศักราช  
2450 โดยพระยาประชาภิจักรจักร (ชุ่ม บุนนาค) ถึงปัจจุบัน

---

\* นิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนามีข้อจำกัดอยู่ 2 ด้าน คือ ปัญหาด้านหลักฐานที่เป็นอักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองส่งผลให้ผู้ที่ศึกษาบางคนไม่สามารถอ่านเองได้ รวมถึงปัญหาจากการคัดลอกคัมภีร์พิสดารที่มีการตกหล่น รวมถึงหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็มีปัญหาในการขุดค้นเนื่องจากต้องใช้งบประมาณสูง ข้อจำกัดอีกด้านหนึ่ง คือ ปัญหาด้านแนวความคิดและวิธีการค้นคว้า เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่ได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ จึงถือเป็นจุดอ่อนสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา

ส่วนที่ 2 ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา ในส่วนนี้ได้มีการค้นพบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์กระจัดกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่ามีมนุษย์มาอาศัยในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการด้านความเจริญทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ 1) สังคมยุคนายพราน (500,000-5,000 ปีก่อน) พบร่องรอยของมนุษย์ที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง แหล่งโบราณคดีถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน และแหล่งโบราณคดีเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 2) สังคมยุคเกษตรกรรม (ราว 3,000 ปีก่อน) พบร่องรอยสำคัญที่แหล่งประตู่ผา จังหวัดลำปาง และ 3) สังคมยุคโลหะ พบร่องรอยในเขตล้านนาลน้อย ได้แก่ทางตอนกลางและทางตะวันออกเฉียงเหนือของล้านนา พบร่องรอยสำคัญที่แหล่งโบราณคดีออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งโบราณคดีหลุมฝังศพบ้านยางทองใต้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ถัดมาในส่วนที่ 3 จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ ในดินแดนล้านนา ก่อนกำเนิดอาณาจักรในพุทธศตวรรษที่ 19 ลักษณะเด่นของยุคนี้ คือ เกิดรัฐขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ในหุบเขาตามที่ราบลุ่มต่างๆ โดยในรัฐเหล่านั้นจะปรากฏการมีกษัตริย์ ราชวงศ์ และวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง กล่าวคือมีความเป็นรัฐอิสระ เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น โดยการเกิดขึ้นของรัฐต่างๆ ในดินแดนนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวทางการค้าจากเมืองท่าติดทะเลเข้ามาสู่ดินแดนตอนใน และการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียที่ขยายตัวเข้ามา เช่น กรณีการเกิดขึ้นของรัฐหริภุญไชยและนครรัฐเขลางค์ แต่บางรัฐอาจเกิดจากเงื่อนไขในท้องถิ่นเองก็ได้ดังกรณีการเกิดขึ้นของเมืองน่าน

แคว้นแคว้นหรือนครรัฐที่สำคัญในดินแดนล้านนา ได้แก่ แคว้นโยนกบริเวณลุ่มน้ำกก มีความเกี่ยวข้องกับคนละแวกและคนไท เกิดราชวงศ์ที่สำคัญคือราชวงศ์ลาวจกหรือลาวจิงกราช เมืองพะเยาบริเวณลุ่มน้ำอิง แคว้นหริภุญไชยบริเวณลุ่มน้ำปิงตอนบน เป็นแคว้นที่พัฒนาเข้าสู่ความเจริญได้เร็วเนื่องจากรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้สะดวกผ่านทางแม่น้ำปิง นครรัฐเขลางค์ บริเวณลุ่มน้ำวัง นครรัฐแพร่บริเวณลุ่มน้ำยมตอนบน นครรัฐน่านบริเวณลุ่มน้ำน่านตอนบน

ส่วนที่ 4 อาณาจักรล้านนา ช่วงปีพ.ศ.1839-2101 สามารถแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ช่วงเวลา โดยเริ่มต้นจากสมัยสร้างอาณาจักรล้านนา (พ.ศ.1839-2101) ตรงกับสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น เป็นช่วงการสร้างความเข้มแข็งให้กับอาณาจักร โดยพระญามังรายเริ่มรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ในเขตแคว้นโยนกและขยายอำนาจลงสู่แคว้นหริภุญไชย ซึ่งส่งผลให้รวบรวมเมืองเชียงราย เงินยางเชียงแสน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพะเยาเข้าไว้ด้วยกัน มีการสร้างเครือข่ายทางการเมืองโดยการส่งราชบุตรไปครองเมืองต่างๆ และตั้งศูนย์กลางของราชอาณาจักรที่เมืองเชียงใหม่เนื่องจากความเหมาะสมทางด้านการค้าและความอุดมสมบูรณ์

เหตุผลที่เมืองเชียงใหม่ถูกสร้างและตั้งขึ้นเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนานั้นมีอยู่ 3 ประการ ประการแรก ที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางทางการค้า เพราะสามารถติดต่อค้าขายกับเมืองท่าบริเวณอ่าวมะตะมะในเขตเมืองมอญและเมืองท่าบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และติดต่อค้าขายกับญวนนานผ่านทางเส้นทางสายไหมตอนใต้ ประการที่สอง เชียงใหม่ตั้งอยู่บริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน ซึ่งเป็นแอ่งที่ราบขนาดใหญ่ที่สุดในอาณาจักรล้านนา ประการสุดท้าย บริเวณที่ตั้งของตัวเมืองเชียงใหม่อยู่ระหว่างเชิงดอยสุเทพกับแม่น้ำปิง เป็นพื้นที่ลาดเทจากตะวันตกมาตะวันออก น้ำจากดอยสุเทพจึงสามารถไหลมาหล่อเลี้ยงตัวเมืองเชียงใหม่และทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองยังมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีน้ำบริบูรณ์ดี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่สามารถพัฒนาได้ เหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร

สมัยรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนา มีระยะเวลารวมราว 170 ปี มีความเจริญสูงสุดในสมัยพระเจ้าติโลกราช กล่าวคือมีการแผ่ปริมณฑลทางอำนาจของอาณาจักรออกไปกว้างขวางกว่าในทุกรัฐสมัย ศาสนาพุทธมีความรุ่งเรืองในดินแดนล้านนาอย่างมาก โดยศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งก่อสร้างต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนความเป็นจารีตล้านนา และในด้านเศรษฐกิจ มีความมั่งคั่ง การค้าขายตัว ซึ่งแสดงออกผ่านการทำบุญและการใช้สินค้าฟุ่มเฟือย

ในยุคนี้ การค้ากับจีนยังคงมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวตะวันตกก็เข้ามาค้าขายในบริเวณเมืองท่า ผลของการขยายตัวของเมืองชายทะเลทำให้เมืองท่าค้าขายเติบโต ล้านนาจึงมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับเมืองท่าอยุธยาและหงสาวดี มีการขยายตัวทางการค้า รัฐในหุบเขาจึงมีบทบาทในการส่งสินค้าไปสู่เมืองท่าต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ยุครุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนาก็จบค่อนข้างเร็วถ้าหากเทียบกับอยุธยา

สมัยเสื่อมของอาณาจักรล้านนาและการล่มสลายของอาณาจักร (พ.ศ.2069-2101) ความเสื่อมของอาณาจักรล้านนาเกิดขึ้นในสมัยปลายราชวงศ์มังรายตั้งแต่สมัยพระญาเกสเชษฐราชขึ้นครองราชย์จนตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า โดยมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ตั้งแต่ปัญหาทางการเมือง กษัตริย์อ่อนแอ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกิดการจลาจล จวบจนปัญหาการถูกรุกรานจากรัฐใกล้เคียง เช่น อโยธยาและพม่า ประกอบกับปัญหาการเข้ามามีอำนาจของขุนนางในราชสำนัก ส่งผลทำให้กษัตริย์ในห้วงเวลานี้ถูกลอบปลงพระชนม์หรือเกิดการปลดกษัตริย์จึงเกิดเป็นช่องว่างทางการเมืองที่ไม่มีกษัตริย์ปกครองล้านนาอยู่ถึง 4 ปี นำไปสู่การตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่ายาวนานกว่า 216 ปี

ลักษณะการปกครองของล้านนา กษัตริย์ล้านนามีอำนาจสูงสุดในการปกครองอาณาจักร ไม่มีฐานะเป็นเทพเจ้าหรือเทวราชา แต่กษัตริย์ล้านนาเป็นแบบพื้นเมือง ไม่มีการใช้คำราชาศัพท์ มีพัฒนาการมาจากความเป็นผู้นำชุมชนขนาดเล็กมาก่อน กษัตริย์จะประทับอยู่ในคุ้มหลวง ในเวียงแก้ว เขตพระราชวังหลวง ตั้งอยู่ในสี่เหลี่ยมกำแพงเมืองเชียงใหม่ กษัตริย์ล้านนาและเจ้านายได้รับการสั่งสอนไม่ให้ใช้อำนาจมากเกินไป มีการรับคติจากพุทธมาปกครอง คือ ธรรมราชาและจักรพรรดิราช กษัตริย์ต้องมีเชื้อสายของราชวงศ์มังรายเท่านั้น และมีขุนนางช่วยเหลือกษัตริย์ในการทำราชการ มีตำแหน่งสำคัญ 4 ตำแหน่งคือ พระญาแสนพิงค์ไชย พระญาสามล้าน พระญาจำบ้าน และพระญาเด็กชาย มีการแบ่งโครงสร้างการปกครองออกเป็นเมืองราชธานี เมืองข้าหลวง และเมืองประเทศราช

ยุคที่พม่าปกครองล้านนา ถือว่าเป็นยุคแห่งความอ่อนแอของล้านนาที่อยู่ภายใต้พม่าถึงสองร้อยกว่าปี ในช่วงเวลาดังกล่าว มีบางครั้งที่ยุทธยาภทท์พม่าตีเชียงใหม่ได้ เช่น สมัยสมเด็จพระนเรศวร และสมัยสมเด็จพระนารายณ์ หรือเชียงใหม่มีอิสระอยู่เป็นระยะๆ เช่น ระหว่างปีพ.ศ.2270-2306 เนื่องจากพม่ามีปัญหาการเมืองภายใน เมื่อพม่าสามารถจัดความยุ่งยากภายในได้แล้วก็กลับมาปราบล้านนา ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนอง พ.ศ.2101-2317 ล้านนาจึงได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อสยามในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ร่วมกันรบขับไล่พม่าออกไปจนสำเร็จ และล้านนาจึงตกเป็นเมืองประเทศราชของสยามนับตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา

ประวัติศาสตร์ล้านนาในสมัยพม่าปกครองช่วงประมาณสองร้อยกว่าปี ลักษณะทางการเมืองได้เกิดเป็นแว่นแคว้นต่างๆ อีกครั้งหนึ่ง เพราะแท้จริงแล้วในช่วงที่พม่าปกครองนั้นพม่าไม่สามารถปกครองดินแดนล้านนาได้ทั้งหมด ด้วยเหตุที่เกิดการแยกตัวเป็นรัฐอิสระของเมืองต่างๆ ราชอาณาจักรพม่าเองก็มีปัญหาการเมืองภายในเสมอ (กบฏชนกลุ่มน้อยต่างๆ ) จึง

ไม่มีเวลามาจัดการกับรัฐอิสระที่เกิดขึ้นหลายแหล่งในล้านนา แต่เมื่อพม่าไม่มีศึกภายในแล้ว พม่าจึงยกทัพมาตีปราบปรามรัฐอิสระอยู่หลายครั้ง ตลอดระยะเวลา 216 ปี (พ.ศ.2101-2317) ภายใต้การปกครองของพม่า นอกจากนี้พม่ายังมีการส่งเสริมการค้าต่างชาติในเชียงใหม่ การค้าเติบโตตามปกติ ดังเช่น ราล์ฟ พิตซ์ ที่เข้ามาค้าขายที่เชียงใหม่ และต้องการให้เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางการค้าต่อไป ดังพบหลักฐานในราชพงศาวดารพื้นเมืองเชียงใหม่

นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในล้านนาในช่วงหลังว่าเป็นผลมาจากความเดือดร้อนจากการเก็บภาษีอย่างชุกครึ้นของข้าหลวงพม่า ลักษณะความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองในช่วงหลังมีความหลากหลาย ประกอบด้วยคนหลายประเภท ไม่ใช่แค่ในหมู่เจ้าเมือง มีการเคลื่อนไหวอย่างมากในช่วงประมาณ 50-60 ปีสุดท้ายที่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า

ส่วนที่ 5 ล้านนาสมัยประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม ช่วงปีพ.ศ.2317-2442 เริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้นำท้องถิ่นล้านนาในขณะนั้น ได้แก่ พระยาจำบ้านและเจ้ากาวิละ โดยผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ได้เข้าสวามิภักดิ์กับพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สยามได้ให้การช่วยเหลือล้านนาในการทำให้เชียงใหม่มีความเข้มแข็ง มีการช่วยเหลือในด้านสงครามทั้งการส่งอาวุธและกองทัพ พร้อมกับให้เชียงใหม่เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง มีการปกครองโดยราชวงศ์ทิพย์จักร (เจ้าเจ็ดตน) เรียกว่าการ “ฟื้นฟูมาน”

ในการที่ล้านนายอมเป็นประเทศราชของสยามนั้นมีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการ คือ 1) เป็นผลมาจากความอ่อนแอของล้านนาในช่วงพม่าปกครอง ดินแดนแตกแยกและระส่ำระสาย มีการสู้รบกับพม่า และการสู้รบกันเองระหว่างรัฐอิสระ โดนกวาดต้อนเชลยไปเป็นจำนวนมาก การฟื้นฟูให้กลับมาเป็นอาณาจักรอยุธยาเดิมจึงทำไม่ได้เลย 2) ที่ตั้งล้านนาอยู่ระหว่างพม่ากับสยาม ดังนั้นหากเมืองใดยึดเมืองล้านนาได้ ก็จะได้เปรียบในการทำสงคราม

นอกจากนี้ในการเป็นประเทศราชของสยาม สยามจะให้การช่วยเหลือล้านนาในการทำให้เชียงใหม่มีความเข้มแข็ง คือ มีการช่วยเหลือด้านอาวุธในการทำสงคราม มีการส่งกองทัพไปช่วยเหลือในการทำศึกสงครามป้องกันเมืองเชียงใหม่ การคืนครุฑที่เชียงใหม่กวาดต้อนมาได้ การให้เชียงใหม่ปกครองหัวเมืองใต้ที่มีชายแดนติดกับสยาม และการให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักในล้านนา แต่เชียงใหม่ก็ต้องส่งบรรณาการ จ่ายส่วย และมีการเกณฑ์สิ่งของให้กับทางกรุงเทพฯ

รายละเอียดในด้านเศรษฐกิจล้านนา ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดมากพอสมควร กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบเศรษฐกิจล้านนาในสมัยจารีตเป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ มีเป้าหมายในการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยในสมัยรุ่งเรืองของล้านนาก็ยังไม่สามารถจะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทุนนิยมได้ แต่เมื่อมีการเข้ามาทำธุรกิจค้าไม้ของอังกฤษในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่งผลทำให้เกิดการนำเข้าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเกิดธุรกิจสำคัญขึ้น ได้แก่ ธุรกิจการค้าไม้สัก

ส่วนที่ 6 ล้านนาสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในสมัยนี้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ขึ้นในล้านนา รัฐบาลส่วนกลางของสยามได้รวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้ากับสยาม กอปรกับการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ได้เข้ามาแย่งชิงพื้นที่บริเวณชายแดนของเชียงใหม่ ส่งผลทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมองว่าการผนวกล้านนาของสยามจะเป็นการดี จึงจัดการปฏิรูปการปกครอง

การปฏิรูปการปกครองล้านนา เป็นการเข้าแทรกแซงอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในดินแดนล้านนา ส่งผลให้อำนาจของพระองค์เพิ่มมากขึ้นและอำนาจของกษัตริย์ล้านนาลดน้อยลงและสิ้นสุดไปอย่างถาวร เกิดการจัดตั้งหน่วยการปกครองมณฑลเทศาภิบาล ปกครองโดยข้าหลวงใหญ่จากกรุงเทพฯ เกิดการผสมกลืนคนล้านนา (คนเมือง) ให้กลายเป็นคนไทย ทุกสิ่งทุกอย่างรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางนโยบายและกำหนดชะตาชีวิตบ้านเมืองของตนเอง นอกจากนี้ผลของการปฏิรูปการปกครองยังทำให้จารีตท้องถิ่นล้านนาในทุกๆ ด้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและสืบทอดต่อกันมาหลายร้อยปีค่อยๆ สลายตัวลงไป

ส่วนที่ 7 ถือเป็นหมุดหมายทางประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญ กล่าวคือเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในปีพ.ศ.2475 ส่งผลทำให้ภาคเหนือเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากการออกพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2476 ได้มีการยกเลิกมณฑลพายัพ ส่งผลทำให้จังหวัดเป็นหน่วยการปกครองสูงสุด โดยความเปลี่ยนแปลงของภาคเหนือในช่วงเวลานี้เป็นการคลี่คลายมาจากสมัยก่อนหน้า ยังไม่มีทิศทางหรือแผนการที่ชัดเจน แม้คณะราษฎรจะเปลี่ยนการปกครองไปแล้ว แต่ว่ารัฐบาลในยุคนี้ก็ยังไม่ได้พัฒนาบ้านเมืองในภาคเหนือมากนัก แต่ได้มีการพัฒนาทางด้านการคมนาคมขนส่งเนื่องจากเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในภาคเหนือ นอกจากนี้รัฐบาลได้

ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมอย่างค่อยเป็นค่อยไประหว่างปีพ.ศ.2475-2481 ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในภาคเหนือ เช่น โรงงานน้ำตาลในจังหวัดลำปาง

ในช่วงสุดท้าย หนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องราวอีกเรื่องหนึ่งที่มีความน่าสนใจ คือ ภาคเหนือในสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าสงครามญี่ปุ่น (ช่วงปีพ.ศ.2484-2488) ได้มีการเล่าถึงการเข้ามาของทหารญี่ปุ่นกระจายตัวอยู่ทั่วเมืองเชียงใหม่ มีที่พักอยู่ตามวัดวาอารามต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่หลายแห่ง เช่น วัดด้ายชัย วัดหม้อคำหลวง ที่ตั้งคลังน้ำมันของญี่ปุ่นอยู่ตรงบริเวณโรงพยาบาลประสาทเชียงใหม่ในปัจจุบัน มีที่ตั้งรถถังปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานอยู่ตรงโรงแรมลานนาเพลสในปัจจุบัน ที่ตั้งกองบัญชาการทหารอยู่ที่โรงเรียนจีนฮั่วเอง ถนนช้างคลาน และที่ตั้งสถานกงสุลญี่ปุ่นอยู่ที่คุ้มรินแก้ว ที่จังหวัดลำปาง ทหารญี่ปุ่นใช้โรงเรียนโรงพยาบาลของมิชชันนารี และวัดไทย เป็นที่ทำการของทหารญี่ปุ่นตลอดสมัยสงคราม และเมื่อมีการเข้ามาของทหารญี่ปุ่นทำให้เกิดการเครื่องอุปโภคและบริโภคในกองทัพ จึงทำให้เกิดธุรกิจค้าขายกับกองทัพและสร้างรายได้สูงแก่ผู้ค้าในสมัยนี้

ในเขตเมืองใหญ่ในภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ และลำปาง เป็นที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์เช่น สถานีรถไฟ และสนามบิน จึงถูกทิ้งระเบิดจากฝ่ายสัมพันธมิตร ดังพบสถานีรถไฟเชียงใหม่ถูกทิ้งระเบิดหนักเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2486 อาคารสถานี โกดังเก็บสินค้าบ้านเรือนและโรงสีข้าวข้างเคียงเกิดไฟไหม้มีผู้เสียชีวิตกว่า 300 คนและมีผู้บาดเจ็บเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกันกับสนามบินเชียงใหม่ หลังจากเหตุการณ์ทิ้งระเบิดที่เชียงใหม่อย่างหนักแล้วคนในเมืองและสถานที่ราชการก็ได้อพยพออกไปอยู่บริเวณรอบนอกเมือง ส่วนลำปางถูกทิ้งระเบิดหนักที่สุดยู่ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2486 มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากและได้รับความเดือดร้อนจากการขาดอาหาร ยา และเสื้อผ้า เพราะรางรถไฟถูกระเบิด การคมนาคมถูกตัดขาด ชาวลำปางได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากจังหวัดลำปางต้องพึ่งพาอาหารจากจังหวัดใกล้เคียง

ภายหลังสงครามจบสภาพค่าครองชีพก็สูงขึ้น เนื่องจากมีการขาดแคลนสินค้า ชาวบ้านได้รับความยากลำบากจากการทำมาหาเลี้ยงชีพ สามารถสังเกตได้จากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น วัดหลายแห่งกลายเป็นวัดร้างเนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถทำนุบำรุงวัดให้อยู่ต่อไปได้ และมีสังคมที่วุ่นในช่วงหลังสงครามก็ก่อให้เกิดกลุ่มชายวัยรุ่นรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ ยกพวกชกต่อยและตีกันเป็นประจำตามงานเทศกาลต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์บ้านเมืองก็ค่อยๆ กลับเข้าสู่สภาพปกติ และเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นผลจากนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากที่กล่าวมา หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นคือการใช้หลักฐานที่หลากหลายทั้งเอกสารโบราณ คำบอกเล่า และจารึก ส่งผลทำให้เนื้อหาที่มีความน่าเชื่อถือสูง เนื้อหาครอบคลุมตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของล้านนาจบจนถึงล้านนาภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของสยาม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างล้านนาและอาณาจักรข้างเคียง นำเสนอให้เห็นว่าล้านนาเป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้เป็นเพียงรัฐกันชนดังที่เคยทราบกันในอดีต และสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือเป็นงานวิชาการที่ใช้ภาษาที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไป เหมาะกับทั้งผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและผู้ที่มีความสนใจทั่วไป

ในขณะเดียวกันหนังสือเล่มนี้ก็มีจุดด้อยอยู่ นั่นคือ หนังสือเล่มนี้ถึงแม้จะมีการใช้เอกสารหลักฐานที่หลากหลายแต่ก็ยังมีบางช่วงเวลาและบางเหตุการณ์ที่ขาดหายไป ซึ่งอาจเป็นช่วงเวลาหรือเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อเรื่องในมิติทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม เช่น การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการถวายตัวของเจ้าดารารัศมีกับทางกรุงเทพฯ ที่ส่งผลต่อการเมืองและเศรษฐกิจในล้านนา ส่งผลทำให้ข้าหลวงและชาวต่างชาติเกิดความเกรงใจต่อล้านนามากขึ้น นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ไม่ได้มีการกล่าวถึงวรรณกรรมหรือศิลปวัฒนธรรมล้านนามากนัก จึงอาจไม่ตอบโจทย์ผู้อ่านที่สนใจมิติด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา

หนังสือ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณสร้อย สร้อยกุล เล่มนี้จึงถือว่ามีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการกล่าวถึงเรื่องราวของการศึกษาประวัติศาสตร์ ปัญหาในการศึกษา และบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จบจนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความสำคัญในการวางรากฐานความเข้าใจในประวัติศาสตร์ล้านนาอย่างเป็นระบบระเบียบ ซึ่งสามารถนำไปใช้ต่อยอดในการศึกษาเรื่องราวในมิติอื่นๆ ที่มีความละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นต่อไปได้